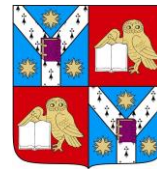

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
Facultatea de Filosofie și Științe Social-Politice
Școala Doctorală de Filosofie și Științe Social-Politice
Domeniul: Sociologie

REZUMATUL
TEZEI DE DOCTORAT

Evaluarea impactului noilor provocări ale
criminalității informatice asupra comportamentului
infracțional al minorilor

Conducător de doctorat:

Prof. univ. dr. Doina BALAHUR

Doctorandă,

Irina-Elena MICU (căs. STAN)

Iași, 2022

Cuprins

Introducere	1
Motivația alegerii temei și aportul la creșterea cunoașterii	8
Scopul și obiectivele lucrării doctorale.....	10
Demers metodologic	11
Universul cercetării.....	13
Structura lucrării	17
Concluziile generale ale studiului.....	18
Limitele cercetării	25
Direcții viitoare de cercetare – SOLUȚII ȘI STRATEGII	26
Bibliografie generală.....	28

Introducere

Această lucrare își propune să răspundă la o serie de întrebări al căror subiect principal este reprezentat de minorii consumatori de internet în toate formele lui.

Internetul este un mediu în care, chiar dacă ne vine greu să recunoaștem, se formează o parte din personalitatea multora dintre noi, un mediu de unde putem intra în contact foarte ușor cu un bagaj imens de informații. În același timp însă, internetul poate ascunde la doar un click depărtare, oameni fără scrupule.

Copiii utilizează internetul zilnic. Cu cât este mai utilizat, cu atât expunerea la riscurile mediului online crește. Adesea, părinții copiilor care au fost expuși unor situații neplăcute în mediul online, nu realizează acest lucru, nici gravitatea acestuia. Aceștia refuză să creadă că internetul expune copiii la un pachet de imagini și materiale cu caracter sexual, cu tentă suicidală ajungându-se până la punerea în practică a sugestiilor primite de la mișci criminale.

Literatura de specialitate care se axează pe studiul criminalității implică o serie de termeni specifici care pot cauza un anumit grad de neclaritate, dacă nu sunt explicați de la început. Expunerea aspectelor generale ale fenomenului criminalității au ca punct de plecare realizarea unui cadru conceptual pe care îl vom folosi în mod repetat pe tot parcursul lucrării.

Pentru început, dorim să aducem în atenție definiția criminologiei, care însumează fenomenul criminalității, în întreg ansamblul lui, acest fenomen fiind pionul principal al tezei. Considerăm necesară expunerea termenului din perspectiva mai multor autori pentru a formula o viziune clară și concisă asupra acestuia.

Dacă vom consulta Dicționarul Explicativ al Limbii Române, vom regăsi criminologia definită ca „știința care studiază criminalitatea, cauzele ei și găsirea metodelor pentru prevenirea și combaterea ei”.

Criminologia explorează bazele și implicațiile legilor penale - cum apar, modul în care funcționează, modul în care acestea sunt încălcate și ce se întâmplă cu infractorii (Carrabine et al., 2004:3).

Criminologia a fost frumos și realist denumită, de asemenea, și de către Tim Newburn ca fiind „a strange beast”.

“Criminology is a strange beast. With origins in applied medico-legal science, psychiatry, a scientifically-oriented psychology and in nineteenth century social reform movements, for much of the second half of the twentieth century British criminology has been dominated by sociology” (Newburn, 2007:4).

De asemenea, Edwin Sutherland ne spune că, criminologia poate fi definită ca studiul elaborării legilor, al încălcării legilor și analiza reacției societății la încălcarea legilor.

O explicație a autorului Barkan, venită mai recent expune această știință – criminologia – ca fiind studiul științific al creării legii penale, al cauzelor și dinamicii comportamentului infracțional și al încercării societății prin intermediul sistemului de justiție penală și al altor eforturi de pedepsire, control și prevenire a criminalității (Barkan, 2009:10).

Observăm că, în centrul acestor definiții, regăsim legea penală ca fiind cel mai important element al fenomenului criminologic. Fie că vorbim de cauzele care generează un comportament deviant, de reacția societății sau de modalitățile de prevenire și combatere a acestor comportamente, criminologia este o știință complexă.

În criminologie, abordarea sociologică nu ia în considerare discuțiile comune despre criminalitate - așa cum se găsesc, spre exemplu, în mass-media, în filmele promovate sau chiar la știri. În schimb, criminologia întotdeauna provoacă, adresează întrebări despre ceea ce credem că este adevărat despre criminalitate și despre încercările de a stabili cum aceasta este formată din factori sociali mai amplii (Carrabine et al., 2004:4), dorindu-se găsirea rădăcinilor sociale ale acestui fenomen.

Aducând în discuție fenomenul criminalității, generalul Ion Pitulescu îl consideră a fi o problemă care preocupă în cel mai înalt grad toate statele lumii, organisme internaționale, inclusiv Organizația Națiunilor Unite (Pitulescu, 1996:151).

Cuvântul criminalitate evocă, în general, imagini de crimă, viol, abuz de droguri, trafic de droguri, terorism, agresiune agravată, efracție, jaf armat, incendiere, furt sau alte acte dramatice similare (Williams, 2004:43).

Ce înțelegem noi prin criminalitate? Acest termen este unul cu o însemnătate vastă, care cuprinde și problematica tratată în lucrarea de față. Așadar, facem trimitere la explicația din Dicționarul Explicativ al Limbii Române, care definește criminalitatea ca fiind „totalitatea infracțiunilor săvârșite pe un anumit teritoriu, într-o anumită perioadă” (DEX, 2016:272).

Această definiție este una pur tehnică, impunându-se astfel, o analiză sociologică a problematicii. Din punct de vedere sociologic, așa cum Doru Buzducea expune, „o situație socială se transformă în problemă socială atunci când se abate suficient de la normalitatea acceptată și recunoscută de către majoritatea statistică, astfel încât devine o amenințare pentru buna funcționare a societății” (Buzducea, 2005:71).

Criminalitatea nu este doar un fenomen care se petrece la nivel de individ, ci și unul la nivel de societate. Persoanele fizice comit infracțiuni sub semnul fundamentelor lor sociale care modelează profund probabilitatea de a face acest lucru. În acest sens, criminalitatea nu este diferită de celelalte tipologii de comportament pe care sociologii le studiază. Această teorie sociologică de bază a criminalității are o importantă latură socială implicată: dacă infracțiunea își are rădăcinile în modul în care este organizată societatea noastră, atunci eforturile de reducere a criminalității vor reuși numai în măsura în care aceste rădăcini vor fi abordate în mod structural (Barkan, 2009:4).

Fenomenul criminalității este unul destul de complex și întâlnit în toate straturile sociale și toate categoriile de vârstă. Fiind un fenomen care cuprinde o diversitate de infracțiuni și modalități de comitere ale acestora, propunem spre analiză o ramură a fenomenului, care a luat amploare în ultimele două decenii, vizând în special, populația tânără – criminalitatea informatică.

Vom observa că, criminalitatea informatică, în toate formele ei de manifestare, are rădăcini adânci în cultura socială a fiecărei societăți, și orice încercări ale specialiștilor de a reduce acest fenomen se lovește de noi forme de manifestare și procedee de hărțuire a victimelor.

Criminalitatea informatică cu care se confruntă consumatorii reprezintă o preocupare din ce în ce mai mare pentru indivizi și societate.

Conform autorilor Riek și Bohme, „criminalitatea din mediul online a existat de mulți ani și a evoluat într-o formă agravantă pentru indivizi, organizații și, prin urmare, societatea în general” (Riek și Bohme, 2018:1).

În societatea contemporană, tehnologia a fost democratizată, devenind astfel, o parte a vieții de zi cu zi (Bond, 2010; Chan, 2015). Trăim într-o perioadă a tehnologiei inteligente și a creșterii digitalizării care a fost descrisă ca „age of the selfie” (Jurriens, 2016).

Din cauza amplitudinii deosebite pe care a luat-o, criminalitatea informatică a intrat de mult timp în atenția publică în toate țările, chiar și în țările în curs de dezvoltare, calculatorul pătrunzând în aproape toate domeniile de activitate (Chiran G., Ghiran C., 2012:174) și fiind utilizat de persoane din toate categoriile de vârstă.

Analiza terminologică a criminalității informatice ne-o prezintă ca fiind totalitatea infracțiunilor săvârșite cu ajutorul calculatorului sau în mediul ori în rețele informatizate. Finalitatea acestor infracțiuni urmărește obținerea de beneficii materiale importante, în timp scurt și cu risc redus de lăsare a urmelor ce pot conduce la identificarea faptei și a autorilor.

Conform autorului Michael Tonry, „criminalitatea informatică include formele de infracționalitate existente și emergente, care se desfășoară prin intermediul dispozitivelor electronice IT și sistemelor informatice, incluzând internetul dar fără a se limita la acesta. De asemenea, criminalitatea informatică cuprinde comportamente dăunătoare care apar în spațiul cibernetic, care depășesc jurisdicțiile geopolitice și tacticile și metodele tradiționale de investigare a aplicării legii” (Tonry, 2009:475).

Criminalitatea manifestată în mediul online cuprinde atât acțiuni violente, cât și acțiuni non-violente. Știind din mediul offline care sunt caracteristicile agresiunii, ne este ușor să transpunem și în mediul online, unde raportul de putere este în dezechilibru, victima aflându-se, deseori, în imposibilitatea de a riposta.

Literatura de specialitate ne arată că, caracteristicile criminalității din cyberspațiu sunt oarecum diferite de cele ale infracțiunilor offline. Acest lucru se datorează în primul rând dezvoltării tehnologiei informației și comunicațiilor (Moise, 2015:50).

Agresiunea în mediul online a fost definită de Ronis, Slaunwhite în linii mari, ca utilizarea mijloacelor electronice pentru a eticheta și a face rău. Aceasta a devenit o problemă de sănătate universală printre adolescenții și tinerii care petrec perioade de timp semnificative interacționând cu partenerii lor online, utilizând tehnologia și rețelele de socializare în afara orelor de curs.

La fel ca și agresiunea tradițională, agresiunea online implică, în mod obișnuit, un comportament repetat și un dezechilibru de putere între victimă și agresor (Price, Dalglish, 2010).

Agresorii din mediul online pot folosi o varietate de căi precum e-mail-ul, mesaje scrise, rețele de socializare, aplicații prin care hărțuiesc, interpretarea a diverse roluri, urmărirea și hărțuirea sexuală a victimelor (O’Keeffe, Pearsou, 2011).

Acest lucru ne arată că, internetul nu ar trebui să fie văzut ca o simplă piesă de tehnologie, un fel de tablă goală care există pentru a fi utilizată de oameni (Yar, 2006:6). Mai degrabă, este nevoie să fie văzut ca un set de practici sociale – ținându-se cont și de frecvența utilizării acestuia de către adolescenți și tineri.

Noile provocări ale criminalității informatice, cu care se confruntă societatea contemporană, vin în contextul unei dezvoltări alerte a sistemului informațional și a accesului tuturor categoriilor de vârstă la surse de informații necontrolate/neverificate.

Când vorbim de copii și adolescenți, motivele accesării acestora pot fi multiple. Conform studiilor realizate de-a lungul timpului, prietenia ocupă un loc fruntaș în motivele

accesării diverselor site-uri și jocuri. Prietenia este cunoscută ca fiind vitală pentru bunăstarea copiilor, adolescenților și adulților. Legătura dintre prietenia copiilor și bunăstarea acestora a fost confirmată de o analiză cantitativă semnificativă realizată de Newcomb și Bagwell (1995).

Este important de reținut că, în timp ce, cea mai mare parte a studiilor realizate cu privire la implicațiile prieteniei în aria psihosocială au fost conduse de conceptul prieteniei bazate pe interacțiunea față în față, numărul copiilor și al adolescenților care utilizează internetul pentru a comunica cu prietenii a crescut alarmant în ultimii ani.

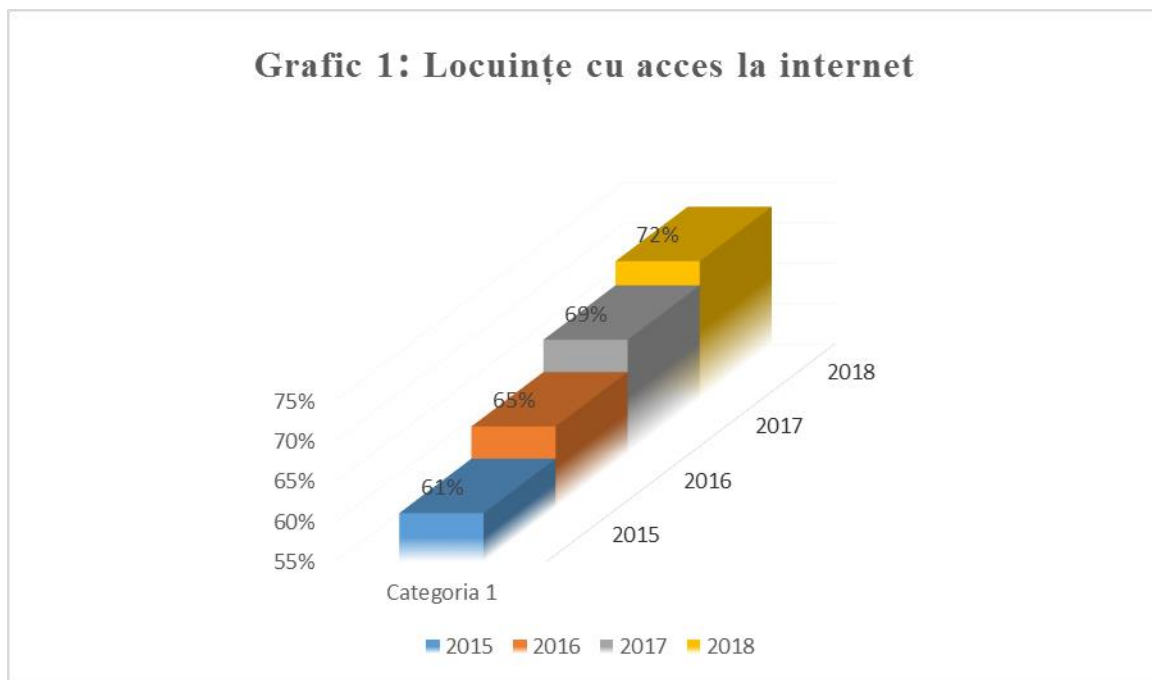
Internetul este, de fapt, un instrument extrem de eficient pentru a-i descoperi pe ceilalți. Prin comparație cu lumea offline, spațiul online oferă acces imediat la mai multe persoane cu care avem interese și idealuri comune. Oferă, astfel, posibilitatea tuturor copiilor și adolescenților să aibă prieteni.

De exemplu, site-urile populare de socializare permit utilizatorilor să-și creeze profiluri personalizate în funcție de interese, hobby-uri, filme preferate și multe altele. Utilizatorii pot, prin urmare, să caute prieteni cu profiluri similare, internetul devenind, astfel, o cale de legătura cu toți cei care împărtășesc aceleași idei. Conform lui Amichai-Hamburger, Kingsbury și Schneider persoanele de toate vârstele tind să se împrietenească cu „alții care seamă cu ei”, așadar, nu doar copiii caută similitudini în prietenii lor.

Acest stil contemporan de întâlnire și angajare în relații cu necunoscuți, oferă așazișilor prădători o modalitate ușoară de a naviga, căuta și de a-și alege victimele. În plus, confidențialitatea oferă infractorilor spațiu pentru a manipula și a seduce victimele în întâlniri offline (Almond et al., 2017:2).

O analiză realizată de Institutul Național de Statistică ne ajută să descoperim câte familii din România au acces la internet, raportându-ne la amploarea pe care a luat-o conexiunea la rețelele de socializare și dependența de apartenență la un grup creat în mediul online.

Grafic 1: Locuințe cu acces la internet

Grafic 1: Locuințe cu acces la internet

Sursa: Date furnizate de Institutul Național de Statistică

De o importanță semnificativă este și scopul cu care este utilizat internetul. În prezentarea anterioară, am observat cum acesta este un mediu propice pentru dezvoltarea comportamentelor deviate, dar și pentru întreprinderea unor activități de socializare.

Așadar, propunem spre analiză următoarele date obținute de la Institutul Național de Statistică, cu referire la o mică parte din motivele pentru care este accesat internetul.

Tabel 1: Ponderea persoanelor care au accesat internetul în perioada 2015-2018, pe scopul accesării internetului

Scopul accesării internetului	2015	2016	2017	2018
Trimiterea/primirea de e-mail-uri	76,3%	70,3%	70,9%	59,3%
Participarea în rețelele de socializare	78,3%	74,4%	81,9%	86%
Realizarea de apeluri video	42,2%	45%	52,6%	51,1%

Pentru a juca sau descărca jocuri	-	39,7%	-	32,8%
-----------------------------------	---	-------	---	-------

Sursa: Date furnizate de Institutul Național de Statistică

Pe lângă situările populare de socializare, cercetătorii și-au îndreptat atenția și către jocurile video, care au avut o explozie de popularitate și o creștere alarmantă a brutalității. (Myers et al., 2014:330). Nu întotdeauna aceste jocuri promovează un comportament violent, dar atunci când se întâmplă acest lucru, literatura de specialitate ne dă un semnal de alarmă și invocă o serie de motive pentru care acestea nu ar mai trebui să fie practicate de copii.

Gentile și Anderson (2003) oferă o serie de motive pentru care practicarea jocurilor cu conținut violent poate avea un efect dăunător. Prin intermediul jocului, jucătorii:

- Se identifică cu și joacă rolul unui personaj violent;
- Repetă în mod activ acte de violență, nu o urmăresc doar pasiv;
- Se angajează în întreaga succesiune a actului de violență – selectează victimele, achiziționează arme și muniții, urmărește victimele, țintește cu arma și apasă pe trăgaci;
- Sunt angajați în violențe în formă continuă și amenințări cu atacuri;
- Repetă comportamentele violente iar și iar;
- Sunt recompensați pentru agresiunile care au dat rezultate.

Pentru astfel de motive, organizațiile militare, adesea își pregătesc soldații să tragă cu arma în luptă prin antrenarea lor în jocuri care simulează atacurile (Myers et al., 2014:332).

Fiind antrenat în jocuri cu caracter violent, mai mult decât în cele cu caracter non-violent:

- Crește nivelul de excitație;
- Se intensifică gândirea agresivă;
- Se intensifică sentimentele agresive;
- Se accentuează comportamentul agresiv;
- Se reduce comportamentul prosocial (Myers et al., 2014:332).

Faptul că infracțiunile și modalitățile în care acestea au fost pedepsite variază de la o societate la alta și de la o vreme la alta, evidențiază importanța reacției sociale în determinarea categoriilor de comportament ca fiind infracțional (Marsh, 2006:4).

Așa cum precizăm în paragrafele anterioare, dezvoltarea activității informatice ilicite și-a extins aria de intervenție, având manifestări și în rândul minorilor, de multe ori, fără ca aceștia să-și asocieze acțiunile cu caracterul penal pe care acestea îl au.

Formele de manifestare ale criminalității informatice în rândul minorilor, au un caracter diferit față de ceea ce am văzut până acum, lucru de care trebuie să ținem cont și pentru că dezvoltarea timpurie a copilului este modelată de interacțiunea continuă dintre sursele de risc și sursele de rezistență la stres și la adversitate.

Mai mulți factori de risc cumulați creează vulnerabilități de dezvoltare mai mari, iar mai mulți factori protectori determină o dezvoltare mai bună a abilităților de a opera cu stresul toxic și adversitatea (Matache, 2014:45).

Ca urmare a exploziei informaționale în toate domeniile de activitate și sociale, se poate vorbi de o adevărată specializare a infractorilor, pe categorii de fapte și categorii de infractori, de o profesionalizare a activității infracționale.

Criminalitatea informatică evoluează în mod constant, depășește spațiile fizice și nu are granițe geopolitice. Criminalitatea informatică include noi forme ale infracționalității online, câteodată combinată cu forme din cea tradițională.

Așadar, am adus în atenție noi forme de criminalitate care au luat amploare în mediul online, din cele mai periculoase cu care se pot confrunta copiii fiind cyberbullying-ul, jocul Balena Albastră și noua modalitate de divertisment Happy Slapping. Toate acestea provoacă mari repercusiuni la nivel emoțional și psihologic copiilor implicați, ajutorul specialiștilor venind, de multe ori, prea târziu.

Motivația alegerii temei și aportul la creșterea cunoașterii

Confruntându-mă cu o varietate de cazuri de infracționalitate comise de minori cât și asupra minorilor, studiate atât în anii de masterat, cât și în practica profesiei de asistent social desfășurată în instituții de profil cu rol în protecția drepturilor copilului, am ajuns să caut răspunsuri la mai multe întrebări precum: *Cum influențează socializarea virtuală și controlul acesteia comportamentul copiilor? Care este impactul expunerii la materiale cu caracter explicit sexual și violent asupra copiilor? Este influențată dezvoltarea copiilor de utilizarea internetului în mod excesiv?*. Toate aceste întrebări reprezintă principala motivație în alegerea temei.

Pe de altă parte, interesul crescut pe care îl manifestă mass-media față de acest subiect și încercarea sensibilizării opiniei publice, fără a avea rezultate măsurabile, mi-au stârnit un real interes pentru tema cercetării de față. Nu de multe ori au fost mediatizate cazuri cu copii agresați sexual și emoțional de indivizi întâlniți în mediul online, rezultatul fiind în mare

parte nefavorabil minorului, acesta retrăind acele momente nefericite, astfel, crescând riscul apariției unor afecțiuni mai profunde în plan psihologic, moral și cu repercusiuni juridice.

Aportul nostru la creșterea cunoașterii adus prin realizarea lucrării de față, considerăm că este unul de interes atât pentru părinții copiilor care petrec din ce în ce mai mult timp în mediul online, cât și pentru celelalte instituții care lucrează cu copii, aici vizând instituțiile de învățământ și direcțiile pentru protecția copilului.

Prin demersul nostru, aducem în atenție un fenomen care a luat amploare în ultimele decenii și, deși s-a discutat despre el din ce în ce mai mult, noi am surprins aspecte mai puțin cunoscute publicului larg precum: racolarea minorilor de către infractori în vederea săvârșirii de fapte ilicite cu oferirea de recompensă, utilizarea internetului de către unii minori în căutarea informațiilor despre comiterea de infracțiuni fără a fi prinși, utilizarea rețelelor de socializare în racolarea de victime în care am surprins două dimensiuni: prima vizează fetele care intrau în relații amoroase și sfârșeau prin a presta servicii sexuale contra-cost fiind șantajate emoțional de către presupusul iubit și cea de a doua categorie care vizează victimele care plecau în vacanțe și declarau acest lucru pe rețelele de socializare făcându-le, astfel, vulnerabile în fața spărgătorilor de case.

De asemenea, am adus în discuție unul dintre cele mai controversate jocuri din mediul online care a făcut victime cu pierderi de vieți omenești –jocul Balena Albastră. Deși au fost prezentate câteva aspecte teoretice în presa națională, noi am avut ocazia să discutăm cu victimele directe ale acestui joc care ne-au expus elemente surprinzătoare și de mare interes pentru părinții care neglijează activitatea online a copiilor.

Așadar, considerăm că aportul nostru la creșterea cunoașterii în domeniul delincvenței juvenile cu accent pe implicațiile mediului online nu este unul grandios dar reprezintă un punct de plecare pentru studii și cercetări viitoare.

De asemenea, identificarea posibilelor implicații negative ale internetului în dezvoltarea socială a copiilor și adolescenților, poate conduce la demararea unor campanii puternice de informare, prevenire și înlăturare a consecințelor.

Scopul și obiectivele lucrării doctorale

Cu ocazia cercetării efectuate dorim să stabilim dacă există o relație de cauzalitate între evoluția societății din punct de vedere tehnologic și informațional și extinderea fenomenului infracțional în rândul minorilor.

Acest lucru l-am considerat util din cauza faptului că din ce în ce mai mulți minori sunt implicați în activități deviate, aceștia manifestând dezinteres față de lege și valori și, deși cunosc legea, invocă necunoașterea ei pe motive de lipsă de experiență de viață.

Mediul informațional oferă o gamă largă de informații care pot, cu ușurință, să faciliteze comiterea anumitor acte deviate.

Prin demersul nostru, ne-am propus să obținem rezultate conforme cu realitatea, și pentru realizarea scopului propus am utilizat atât metode calitative, cât și metode cantitative, după cum urmează: interviul semi-structurat, studiul de caz, observația participativă și chestionarul.

Ca obiective specifice ale cercetării în vederea realizării scopului propus, avem următoarele:

1. Identificarea noilor forme de manifestare ale criminalității în mediul online în contextul social actual.

În vederea atingerii acestui obiectiv informațiile utilizate au fost obținute prin aplicarea următoarelor metode și tehnici: interviul semi-structurat, observația participativă, studiul de caz și chestionarul. Au fost intervievați copii care au manifestat un comportament deviant sau au intrat în conflict cu legea penală, o parte din părinții acestora, precum și specialiști care lucrează în cadrul instituțiilor care aplică o măsură privativă sau neprivativă de libertate minorilor care au săvârșit fapte penale.

De asemenea, pentru realizarea acestui obiectiv s-au analizat studii realizate în domeniu, statistici și articole științifice care ne-au ajutat să avem o viziune completă asupra fenomenului.

2. Analizarea legăturii dintre facilitarea accesibilității la internet și creșterea infracționalității în rândul minorilor.

Acest obiectiv a fost atins prin culegerea de date de la minorii care au manifestat un comportament deviant sau au săvârșit o faptă penală, de la unii părinți ai acestora și de la specialiști. Datele au fost culese prin utilizarea interviului semi-structurat, a studiului de caz,

observației participative și aplicarea unui chestionar minorilor. Toate acestea ne-au ajutat să stabilim existența legăturii dintre accesul în mod excesiv la internet și creșterea infracțiunilor comise de minori.

3. Identificarea factorilor care facilitează transformarea unui comportament deviant într-unul infracțional în cazul minorilor consumatori de jocuri online.

Pentru realizarea acestui obiectiv, pe lângă metodele de cercetare calitative utilizate și anume: interviul, observația participativă și studiul de caz, s-au avut în vedere și o serie de noțiuni teoretice. Au fost analizate articole științifice, studii realizate precum și statistici în domeniu. În vederea obținerii datelor necesare, au fost adresate întrebări minorilor, părinților acestora și specialiștilor care au desfășurat activități directe cu ei.

4. Evaluarea gradului de conștientizare a consecințelor implicării în acțiuni cu caracter infracțional în mediul online al copiilor.

Acest ultim obiectiv a fost atins, ca și celelalte prin utilizarea metodelor calitative și cantitative de culegere a datelor: interviul semi-structurat, observația participativă, studiul de caz și chestionarul. Minorii și profesioniștii participanți la studiu ne-au ajutat să evaluăm gradul de conștientizare pe care minorii care comit infracțiuni îl au asupra consecințelor faptelor lor.

Demers metodologic

Abordarea metodologică cuprinde două dimensiuni. Atât o dimensiune calitativă realizată prin analiza interviurilor realizate și prezentarea studiilor de caz, cât și o dimensiune cantitativă, prin aplicarea de chestionare.

Pentru atingerea obiectivelor, am adresat întrebări și am ascultat păreri diferite ale minorilor aflați în custodia Centrului de Detenție Craiova și Centrului Educativ Târgu-Ocna cu privire la problematica cercetată. Am notat opiniile persoanelor cu care am intrat în contact, dar am ținut cont și de realitate, având în vedere lucrurile pe care le cunoaștem din viața profesională și verificând informațiile de care am auzit pentru prima dată, pentru a nu ne forma o imagine falsă pe baza susținerilor unor anumiți minori și tineri custodiați.

Datele obținute au fost culese prin utilizarea metodelor de cercetare calitativă - interviul semi-structurat, observația participativă și studiul de caz - și cantitativă - chestionarul. În cadrul interviului au fost utilizate doar întrebări deschise pentru a oferi

subiecților posibilitatea redării unor răspunsuri complete și complexe. Au fost utilizate întrebări factuale pentru începutul discuției (sexul, vârsta, studiile), urmate de întrebări de opinie pe baza cărora am obținut un bagaj de informații bogat.

Realizarea cercetării a cuprins patru faze principale:

- Revizuirea literaturii de specialitate;
- Aplicarea chestionarelor;
- Realizarea interviurilor semi-structurate și a observației participative;
- Realizarea studiilor de caz – instrumente utilizate: interviul, observația participativă și analiza documentelor sociale.

În prima etapă s-a consultat literatura de specialitate disponibilă prin intermediul bibliotecii fizice și electronice. În cadrul acestei etape am realizat planul de cercetare pe care l-am pus în aplicare în următoarele faze ale realizării studiului.

În a doua etapă am aplicat minorilor din cadrul instituțiilor care aplică pedepse privative sau neprivative de liberate minorilor precum și din cadrul unei instituții conexe, chestionarele care au avut ca scop selecția copiilor viabili pentru studiul nostru și completarea informațiilor pe care le-am obținut ulterior prin interviuarea subiecților.

În cea de a treia fază, au fost realizate interviurile semi-structurate și observația participativă. Realizarea lor a fost posibilă prin deplasări repetate la Direcția de Asistență Socială și Protecția Copilului Vaslui, la Centrul de Detenție Craiova, Centrul Educativ Târgu Ocna și Liceul Tehnologic „Nicolae Iorga” din Negrești. Interviurile au fost realizate cu minori care au manifestat comportament deviant sau au intrat în conflict cu legea penală și aveau sau nu vârsta răspunderii penale. Interviurile au fost de tipul față în față și s-au utilizat întrebări deschise. Din cadrul aceluiași instituții au fost intervievați și specialiștii care au lucrat direct cu minorii intervievați sau cu alte cazuri similare. De asemenea, în cazul a doi copii am reușit să intrăm în contact și cu părinții lor, obținând, astfel, un cumul de informații complexe.

Ultima fază a reprezentat evaluarea tuturor informațiilor obținute de la instituțiile amintite mai sus și am început demersurile în vederea realizării studiilor de caz. Studiile de caz au fost realizate pe baza cazurilor din cadrul Direcției Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului Vaslui și a Centrului de Detenție Craiova. Datele au fost obținute prin adresarea de întrebări suplimentare minorilor intervievați anterior, specialiștilor care au avut activități directe cu aceștia și părinților care au prezentat disponibilitate scopului nostru. De asemenea, au fost consultate dosarele minorilor cu ajutorul cărora am completat informațiile

obținute ulterior. Metodele utilizate pentru aplicarea studiului de caz au fost interviul, observația participativă și analiza dosarelor. Prin realizarea acestei ultime părți, am cuprins elementele principale ale întreg studiului nostru și am evidențiat părți principale care au dus la realizarea scopului propus.

În completarea datelor obținute prin utilizarea interviului, observației participative, a studiului de caz și a chestionarului, în partea teoretică am analizat și o serie de documente sociale: rapoarte de activitate și statistici furnizate de către D.I.I.C.O.T., statistici furnizate de către Inspectoratele de Poliție Județene din Moldova (Suceava, Botoșani, Neamț, Iași, Bacău, Vaslui, Vrancea, Galați), statistici furnizate de către Serviciile de probațiune din Moldova (Suceava, Botoșani, Neamț, Iași, Bacău, Vaslui, Vrancea, Galați), statistici furnizate de către Administrația Națională a Penitenciarelor (A.N.P.), statistici furnizate de către cele 4 centre care custodiază minori (Centrul Educativ Buziaș, Centrul Educativ Târgu-Ocna, Centrul de Detenție Brăila-Tichilești și Centrul de Detenție Craiova), statistici cu dosare înregistrate la tribunalele și parchetele de pe lângă tribunalele din zona Moldovei (Suceava, Botoșani, Neamț, Iași, Bacău, Vaslui, Vrancea, Galați) cu privire la infracțiunile săvârșite în perioada minoratului.

Ultimele două etape ale cercetării de teren s-au realizat începând cu luna februarie a anului 2019 până în ianuarie 2020. În cadrul acestor părți am colectat datele cele mai importante și consistente ale cercetării. Tehnica pe care am utilizat-o în vederea identificării participanților la studiu a fost aceea a selecției în instituție.

Universul cercetării

Grupul țintă este reprezentat de persoanele care au comis fapte cu caracter penal în perioada minoratului aflate, în prezent, în custodia Centrului de Detenție Craiova și Centrului Educativ Târgu-Ocna și minori care au manifestat un comportament deviant și au fost luați în atenție de către Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului Vaslui.

Participanții la cercetare fac parte din trei grupuri distincte:

1. Copii cu vârste cuprinse între 12 și 18 ani care au manifestat un comportament deviant – Balena Albastră – sau au intrat în conflict cu legea penală și care se află în supravegherea Direcției Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului Vaslui, a Centrului de Detenție Craiova, a Centrului Educativ Târgu Ocna sau sunt elevi ai Liceului Tehnologic „Nicolae Iorga” din Negrești.

2. Specialiști care au lucrat direct cu minorii participanți la studiu și care activează în cadrul Direcției Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului Vaslui, a Centrului de Detenție Craiova, a Centrului Educativ Târgu Ocna sau ai Liceului Tehnologic ”Nicolae Iorga” din Negrești.

3. Părinți ai căror copii au manifestat un comportament deviant – au jucat Balena Albastră.

Tuturor participanților incluși în cercetare li s-au prezentat date despre identitatea cercetătorului, despre scopul și obiectivele studiului și despre modalitatea de utilizare a datelor obținute. În cazul participanților minori, interviurile au fost realizate după obținerea acordului din partea părinților sau a tutorilor legali.

Modalitatea de selecție a subiecților minori a fost aceea de alegere în instituție. În acest scop a fost aplicat un chestionar în urma căruia au fost selectați minorii viabili pentru scopul cercetării noastre.

Criterii de selecție a participanților din primul grup:

- minori care au manifestat comportament deviant sau au intrat în conflict cu legea penală;
- minori care au sau nu au vârsta răspunderii penale (12-18 ani);
- minori care au utilizat internetul în scopuri negative – care au dus la intrarea lor în atenția autorităților;

Criterii de selecție a participanților din al treilea grup:

- părinți ai căror copii au manifestat un comportament deviant – Balena Albastră;
- părinți ai căror copii au utilizat internetul în scopuri negative – care au dus la intrarea lor în atenția autorităților;

Instrumentele de cercetare calitativă și cantitativă utilizate în vederea atingerii scopului propus au fost aplicate conform tabelul de mai jos.

Numărul participanților la cercetare și instrumentele utilizate

Instituția	Copii intervievați	Chestionare aplicate copiilor	Specialiști intervievați		Părinți intervievați
Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului Vaslui	5	14	Psihologi	2	2

Centrul de Detenție Craiova	11	18	Psihologi	2
			Asistenți sociali	2
			Educatori	6
Centrul Educativ Târgu Ocna	14	38	Asistenți sociali	1
Liceul Tehnologic "Nicolae Iorga" din Negrești	12	31	Profesori	2
TOTAL	42	101	15	2

„Ceea ce contează într-adevăr nu este mărimea eșantionului, ci gradul său de precizie. Un eșantion constituit după regulile artei care ar număra mai puțin de 2.000 de subiecți ne-ar putea da estimări mai fiabile cu privire la populație decât un enorm eșantion de 250.000 de persoane constituit fără rigoare” (Moscovici & Buschini, 2007, p. 71).

Metode, tehnici și instrumente utilizate în culegerea informațiilor

Pentru realizarea scopului propus, vom utiliza un set de patru metode complementare de cercetare sociologică și anume: interviul, studiul de caz, observația și chestionarul, încercând să obținem rezultate cât mai conforme cu realitatea.

Prin aceste metode, urmărim să aflăm atât nivelul de implicare al minorilor în acțiuni ilicite, cât și relația de cauzalitate dintre evoluția societății din punctul de vedere al accesibilității la internet și extinderea fenomenului infracțional în rândul minorilor. De asemenea, ne propunem să identificăm rolul pe care îl dețin comunitățile, sub toate formele lor, în formarea deprinderilor infracționale.

Raționamentul pentru care am ales să folosim metode atât cantitative cât și calitative de culegere a datelor, a avut în vedere faptul că, „orice demers științific cuprinde, pe lângă o latură cantitativă și una calitativă, iar ignorarea acesteia din urmă poate duce la căderea în empirism” (Peretz, 2002, p. 6).

Ne-am propus, astfel, să realizăm interviuri atât cu minorii care au săvârșit fapte penale, cât și cu cei care sunt împătimiți ai jocurilor online care promovează comportamente violente. De asemenea, am colectat și analizat opiniile specialiștilor bazate pe experiența lucrului cu minorii care au manifestat comportamente deviate și delincvente generate de

mediul online și nu numai. Am colectat date prin aplicarea unui chestionar care a vizat identificarea mediului de proveniență, activitatea în mediul online, relațiile intrafamiliale, precum și gradul de conștientizare al minorilor asupra fenomenului infracțional.

„W. Lawrence Neuman (1991), sintetizând analizele comparative realizate [...] găsește opt criterii de diferențiere a stilului cantitativ față de stilul de cercetare calitativ.

Stilul cantitativ versus stilul calitativ (după W. Lawrence Neuman, 1991)

Stilul cantitativ	Stilul calitativ
Măsurarea obiectivă a faptelor	Construirea realității sociale, semnificația culturală
Centrarea pe variabile	Centrarea pe procesele interactive, cazuri
Reliabilitatea este hotărâtoare	Autenticitatea este hotărâtoare
Liber de valori	Valorile sunt prezente și explicite
Independență de context	Constrângeri situaționale
Multe cazuri, subiecți	Puține cazuri, subiecți
Analize statistice	Analize tematice
Cercetătorul este detașat	Cercetătorul este implicat (Chelcea, 2004, p. 23)”

În cadrul acestui subcapitol vom expune metodologia pe care am utilizat-o în realizarea demersului sociologic. Elementele de design ale cercetării sunt metodele și instrumentele utilizate în culegerea datelor, precum și grupul țintă al cercetării.

Cercetarea va avea atât o parte de metode și tehnici calitative, cât și o parte de metode și tehnici cantitative. Îmbinarea acestor două modalități de culegere a datelor ne va ajuta să avem o viziune mult mai clară și cuprinzătoare a fenomenelor prezentate.

Structura lucrării

Lucrarea de față a fost structurată în patru capitole. Primele trei capitole surprind aspecte teoretice ale temei de cercetare, iar cel de al patrulea capitol prezintă analiza datelor culese.

Primul capitol care poartă și denumirea de *criminalitatea și noile forme de manifestare în rândul minorilor* a adus în atenția cititorilor o serie de elemente care ne ajută să înțelegem mai bine fenomenul infracționalității cu particularitățile sale, dar și noile forme de manifestare cu care se confruntă minorii utilizatori de internet. Astfel, am tratat teme precum criminalitatea informatică, evoluția acestui fenomen și formele de manifestare, care includ Cyberbullying-ul, jocul Happy Slapping și jocul Balena Albastră, precum și măsurile legislative reglementate la nivel național pentru minorii care au săvârșit fapte penale.

Cel de-al doilea capitol în care tema principală a fost *delincvența juvenilă reanalizată în contextul criminalității informatice* a adus în discuție elemente ce țin de evoluția acestui fenomen, de riscurile cu care copiii se confruntă în mediul online dar și principalii factori care influențează comportamentul infracțional al copiilor în mediul online. Toate aceste aspecte au fost întărite prin analizarea teoriilor sociologice care au explicat comportamentele deviante manifestate în mediul online sau determinate de acesta.

În ultimul capitol de teorie accentul a fost pus pe *metodologia cercetării și etica în evaluarea realității care a condus la adoptarea comportamentului infracțional*. Scopul și obiectivele lucrării au fost elementele principale ale primei părți din acest capitol, urmate de prezentarea câtorva elemente de teorie prin care am explicat fiecare metodă de cercetare aleasă de noi pentru lucrarea de față. Metodele de cercetare utilizate pentru culegerea datelor în cadrul cercetării sunt: interviul semi-structurat, observația participativă, studiul de caz și chestionarul. Considerațiile etice ale cercetării au încheiat seria celor trei capitole de teorie.

Capitolul al patrulea a adus în atenție analiza datelor culese pe tot parcursul demersului doctoral. Așadar, pentru prezentarea cât mai clară a informațiilor, rezultatele au fost prezentate conform unei grile de analiză. Interviurile au fost analizate în detaliu, informațiile fiind completate de datele culese prin observația participativă. Pentru formarea unui tablou complet și complex, am utilizat și metoda studiului de caz prin care am adus în atenție cinci situații în care internetul influențează comportamentul unui copil. Chestionarul a avut un rol la fel de important ca și celelalte metode aducând informații bogate în cercetare. Fiecare metodă utilizată a completat tabloul care a fost prezentat în cadrul acestui capitol, atingându-ne obiectivele stabilite.

Concluziile generale ale studiului

În fața faptelor antisociale săvârșite de minori, societatea trebuie să se apere prin mijloace corespunzătoare acestui scop.

Pornind de la această idee, aducem în atenție scopul studiului de față care a vizat să stabilim dacă există o relație de cauzalitate între evoluția societății din punct de vedere tehnologic și informațional și extinderea fenomenului infracțional în rândul minorilor. Din datele obținute s-a stabilit că există o legătură între cele două după cum vom prezenta în cele ce urmează. Pentru realizarea acestui studiu am avut două grupuri mari și un mini-grup de subiecți de la care am adunat datele prezentate: minori, specialiști și părinți.

Minorii selecționați au fost cei asupra cărora s-a instituit o măsură de protecție privativă sau neprivativă de libertate pentru săvârșirea unei infracțiuni, precum și minori care au prezentat un comportament deviant dar asupra cărora nu s-a instituit nicio măsură de protecție. Specialiștii participanți au fost cei care lucrează direct cu minorii menționați sau care au luat contact cu cazuri asemănătoare. Aceștia activează în instituțiile care aplică sancțiuni privative sau neprivative de libertate minorilor care comit o faptă penală, precum și în instituția conexă – Liceul Tehnologic „Nicolae Iorga” din Negrești. Subiecții din mini-grupul participant la cercetare este reprezentat de părinții a doi minori care au manifestat un comportament deviant dar asupra cărora nu s-a instituit o măsură de protecție.

O primă concluzie care reiese din datele analizate face referire la implicațiile pe care le are participarea copilului în jocuri care promovează violența. Am întâlnit cazuri de copii care au tins spre a copia comportamentele întâlnite în cadrul jocurilor, manifestând ieșiri anormale în grupul de prieteni sau la școală. Un aspect foarte important îl reprezintă implicarea copiilor în jocul Balena Albastră, care a avut mai mult de 15 victime raportate la nivel național. Efectele pe care acest joc le-a avut asupra comportamentului unora dintre copiii jucători, au fost devastatoare.

Dacă la peste 15 dintre ei s-a soldat cu pierderea vieții, la o mare parte din cei care au fost activi și au îndeplinit sarcini impuse de administratorul jocului s-au înregistrat mari schimbări de comportament. S-au retras din grupurile de prieteni, și-au modificat comportamentul față de părinți, devenind necomunicativi și retrași. De asemenea, conform datelor analizate, aceștia aveau inscripționate pe membrele superioare desene specifice îndeplinirii unor sarcini ale acestui joc.

De precizat este faptul că minorii implicați în jocul Balena Albastră nu aveau antecedente penale spre deosebire de o mare parte a minorilor intervievați și asupra cărora se

instituisse o măsură privativă sau neprivativă de libertate. Înainte de implicarea în joc erau copii cu o situație școlară bună și un comportament care respecta normele sociale.

O a doua concluzie care reiese din datele analizate de noi face referire la libertatea de mișcare pe care o au utilizatorii prin tot ce oferă internetul și anume: accesul neîngrădit la site-uri care au un conținut sexual explicit, accesul la site-uri care aduc în atenția publicului săvârșirea de crime live. Constatăm că impactul pe care l-a avut vizionarea unor astfel de scene nu a fost unul pozitiv asupra copiilor. Aceștia au experimentat sentimente de teamă, nesiguranță, dorința de a copia comportamentul văzut. Putem conchide asupra faptului că aceste scene pot fi repetate în mod activ, copiii angajându-se în întreaga succesiune a actului de violență - selectează victimele, achiziționează arme și duc la bun sfârșit actul.

O altă formă a criminalității care se manifestă în mediul online este agresiunea verbală față de ceilalți utilizatori. Acest lucru se întâmplă, cel mai adesea, pe rețelele de socializare și în jocuri. Unii copii a declarat că în astfel de situații experimentează sentimente de teamă, neajutorare dar și dorința de răzbunare. Aceste situații au loc și din cauza faptului că internetul oferă avantajul anonimatului, copiii intrând în contact cu persoane necunoscute al căror scop nefiind unul pozitiv, de fiecare dată.

Prin intermediul internetului, utilizatorii au acces la o multitudine de informații care, dacă nu sunt trecute prin filtrul rațiunii pot produce daune emoționale și comportamentale. Din datele pe care le-am cules de la repondenții noștri, constatăm că ei au acces la toate categoriile de informații, chiar dacă unele pot produce rău prin accesarea lor. Ceea ce este important de menționat aici este vârsta la care copiii au acces la tot ce oferă mediul online. Din cele relatate de subiecți, vârsta medie de la care au avut acces la internet este 8-9 ani.

De precizat este faptul că accesul la internet nu înseamnă că atunci au și avut un device care permitea acest lucru pentru prima dată. O parte din repondenți au menționat faptul că au avut calculator și telefon cu mult timp înainte să aibă internet pe ele. Lipsa internetului nu i-a împiedicat să își instaleze jocuri care permiteau instalarea fără internet, dar care promovau un comportament violent cu un puternic impact emoțional, mai ales, fiind vorba de copii cu o vârstă extrem de fragedă.

Așa cum precizam anterior, internetul oferă posibilitatea comunicațiilor sub anonimat. Au fost situații destul de des întâlnite în care copiii nu își cunoșteau interlocutorul și fie au fost agresați verbal, fie au primit propuneri indecente. Din datele analizate am întâlnit și situații în care un copil căuta pe diverse grupuri de discuții adulți doritori să întrețină relații sexuale cu un minor, trimitea poze în care apăreau copii dezbrăcați, fără ca adultul să știe că

acela nu era persoana cu care discuta și cerea bani în avans pentru o posibilă întâlnire care, conform spuselor copilului, nu ar fi avut loc niciodată.

Accesarea internetului poate avea o multitudine de scopuri. O altă concluzie în acest context este utilitatea pe care unii utilizatori i-o dau. Am constatat că unii copii sunt interesați de vizionarea unor filmulețe care prezintă modalități de comitere ale unor infracțiuni precum asamblarea unei bombe, spargerea unui seif, comiterea de furturi fără să lase urme. Aceste informații pot fi preluate nu numai de pe motoarele de căutare, cât și din filmulețe postate de unele persoane care deja au avut acest tip de activitate.

Considerăm că acest tip de informații pot transforma dintr-un copil inocent într-unul dornic să se perfecționeze în comiterea de infracțiuni. Pot trezi în mintea și sufletul celui care le înmagazinează, dorința de a le pune în practică, dorința de a fi diferit de ceilalți, de a face ceva ieșit din comun, sau pur și simplu de a face ceva care să îi ofere satisfacție.

Tot acest timp petrecut în mediul online, indiferent de activitățile pe care le desfășoară un copil, din punctul nostru de vedere, este posibil atât pentru că părinții le permit, cât și pentru că acești copii nu au prieteni în viața reală. Sunt copii care se consideră diferiți de ceilalți, neînțeleși de apropiați, familie, colegi, preferând să petreacă timpul liber în mediul online unde au prieteni cu care sunt compatibili din punct de vedere emoțional.

Din datele culese am observat că repondenții noștri preferau să petreacă timpul liber în mediul online, unde se simțeau acceptați, fără a fi marginalizați din cauza aspectului fizic, a ținutei sau a statutului social. Ei consideră că internetul oferă șansa tuturor de a fi normali, fără să mai existe diferențe.

Această față a internetului care pare să ofere egalitate între toate categoriile de persoane are și o altă latură care a fost adesea adusă în discuții de cercetătorii în domeniul riscurilor pe care le prezintă utilizarea internetului de către copii. Și aici facem referire la oferirea informațiilor cu caracter personal care pot fi utilizate de infractori în diverse scopuri.

Am întâlnit cazuri de copii care au lăsat conturile părinților goale din cauza datelor de cont furnizate în jocuri, sau și-au pierdut conturile de socializare fiindu-le furate datele personale. Chiar dacă pentru noi adulții, aceste întâmplări pot să pară lipsite de importanță, copiii pot trăi sentimente de nesiguranță, teamă, furie.

Deși în unele cazuri, legătura faptei comise de către minorii intervievați cu accesarea internetului poate fi făcută cu ușurință din relatările repondenților, când au fost întrebați direct dacă pot stabili o legătură aceștia au negat vehement. Ei consideră internetul ca pe o salvare a acestei generații și, deși au momente când conștientizează capcanele pe care le are

mediul online, cred cu tărie că fără internet, ei nu s-ar descurca. Chiar dacă nu au comis faptele prin intermediul internetului, utilizarea acestuia în scopul aflării de informații sau de racolare a victimelor îl face parte din întregul proces de comitere a infracțiunii.

În acest context, foarte important este să menționăm rolul pe care îl are familia. Raporturile familiale sunt extrem de importante în procesul de dezvoltare al unui individ, mai ales atunci când vorbim despre un copil. Pentru el, mediul familial este locul unde se formează, locul de unde preia valori și principii și de unde pleacă în viață cu bagajul informațional pe care îl va folosi în procesul de relaționare cu ceilalți indivizi. Din interviurile analizate constatăm că unele relații familiale înainte de manifestarea comportamentului deviant erau bazate pe comunicare și ajutor.

Minorii au declarat că aveau o relație apropiată de părinți, bazată pe încredere. La polul opus, au fost identificate și situații în care mediul familial era unul dominat de certuri, neînțelegeri, familii descompletate prin decesul unui părinte, familii descompuse prin divorț. În aceste cazuri, copiii au resimțit puternic lipsa afecțiunii parentale și au încercat să-și satisfacă această nevoie prin alte mijloace, cum ar fi retragerea în mediul online și detașarea de situația care le crea disconfort.

Astfel, putem constata că, copiii care au crescut în medii care nu le-au oferit satisfacerea nevoilor nu pot prelua norme și valori sănătoase pentru o societate. Comportamentele pro-sociale se învață în familie, unde copilul preia din exemplul oferit de părinte. Atenția pe care părinții o acordă activităților zilnice ale copiilor poate preveni implicarea acestora în situații neplăcute sau cu un impact negativ pe viitor.

Din datele culese observăm că înainte de manifestarea comportamentului deviant niciun părinte nu verifica activitatea pe care minorii o aveau în mediul online. Din spusele minorilor, părinții nu le-au verificat niciodată lista de prieteni de pe rețelele de socializare, nu i-au întrebat în ce fel de jocuri activează și nu le-au limitat timpul petrecut în lumea virtuală. Libertatea pe care părinții le-au acordat-o copiilor a fost percepută de cei din urmă ca o posibilitate de afirmare, indiferent de căile de manifestare găsite.

De asemenea, menționăm și relația pe care copiii o au cu părinții după ce intră în atenția autorităților. Prin analiza datelor, din perspectiva minorilor, am descoperit că părinții se împart în două categorii: cei care își susțin copiii și le sunt alături pe parcursul întregului proces parcurs de copil și cei care se exclud din această ecuație și pasează întreaga vină pe copil sau pe situația de acasă.

Din concluziile specialiștilor, selectăm ideea că sprijinul pe care copiii îl primesc din partea familiei este esențial pentru schimbare și conștientizare. Oricât de mult ar lucra un specialist cu un copil, familia are cel mai important rol în viața minorului, chiar dacă acesta se află în custodia autorităților.

Concluzionăm și noi cele de mai sus observând că relațiile din interiorul unei familii sunt foarte importante atât înainte de comiterea unei fapte penale, cât și după ce minorul a manifestat un comportament deviant. Părinții reprezintă cel mai important pilon de suport în dezvoltarea afectiv-emoțională și socială a copiilor.

Observăm, așadar, familia ca fiind un prim factor care determină, în anumite circumstanțe, adoptarea unui comportament deviant sau chiar delincent.

Din seria factorilor declanșatori ai comportamentului deviant în mediul online, și nu numai, al unui copil, aducem în atenție și următorii. Accesul neîngrădit la toate informațiile din mediul online, implicit vizionarea de filmulețe cu viața și faptele unor interlopi care îndeamnă la comportamente antisociale, denigrând adesea valorile și principiile pe care sunt clădite societatea. Putem trage o altă concluzie de aici, evidențiind rolul pe care îl au cei care se promovează puternic în mediul online, devenind modele pentru copii și tineri. Dacă un copil nu urmează exemplul părintelui sau mediul familial nu îi oferă stabilitatea și siguranța de care are nevoie, acesta va căuta în altă parte să își satisfacă aceste nevoi, căzând cu ușurință în capcana mirajului pe care îl crează o persoană cu un trecut infracțional bogat.

Un impact la fel de puternic precum cel al persoanelor cu un nume în lumea interlopă, îl are și anturajul în care copiii petrec timpul liber. Concluziile pe care le tragem aici merg în mai multe direcții. O primă direcție este determinată de faptul că un minor poate să manifeste un comportament deviant pentru a fi acceptat în grupul de prieteni, pentru a fi ca ceilalți. Acest lucru a fost întărit de-a lungul cercetării noastre de mărturiile copiilor.

O altă direcție spre care ne-am îndreptat a fost aceea că manifestarea comportamentului deviant apare atunci când minorul vrea să se impună ca lider în cadrul grupului. Pentru a fi un exemplu pentru ceilalți, unii copii au considerat că un comportament negativ ar fi cea mai ușoară și rapidă cale. De asemenea, o ultimă concluzie în acest context este aceea că unii copii încearcă să își satisfacă nevoia de atenție și apreciere, elemente importante pentru dezvoltarea unui copil pe care în celelalte medii nu le primesc.

Raționamentul după care un copil comite o infracțiune sau repetă un comportament deviant este, de cele mai multe ori, din același motiv – nesatisfacerea unei nevoi primare.

Dacă în mediul familial copilului nu îi sunt satisfăcute nevoile de bază, acesta le va căuta în alte părți.

Un alt factor cu un puternic impact în definirea caracterului unui copil este timpul petrecut în mediul online. Analizând datele culese, putem concluziona că, cu cât un copil petrece mai mult timp în mediul online, cu atât pierde mai repede contactul cu lumea reală. Orele în fața unui device care îi oferă mirajul unei lumi în care are libertate de mișcare și de exprimare fără judecăți și etichete sociale, îl rupe de ceea ce societatea ar putea să îi ofere și îi conturează ideea că doar acolo el poate să fie apreciat.

De aceea, întâlnim comportamente care pentru unii dintre noi sunt greu de explicat, dar care, la baza lor, au lumea creată de mediul online, o lume în care nimic nu ți se poate întâmpla, în care te manifesti după cum simți. Ruperea de realitate are la bază tot familia. Atenția pe care părinții i-o acordă copilului și limitele impuse îl pot ține departe de această capcană a lumii perfecte de pe internet.

Aducem în atenție și persoanele cu care copiii pot interacționa pe rețelele de socializare. Aici, constatările ne duc în două direcții. O primă direcție este aceea în care copilul devine victimă iar cealaltă direcție în care copilul devine agresor. Copilul victimă poate să ajungă foarte ușor într-un mediu în care totul este posibil. Acest lucru este posibil prin contactul cu persoane al căror scop nimeni nu îl cunoaște și care pot atrage un copil în capcane care-l pot afecta emoțional și fizic pentru tot restul vieții.

Copilul agresor este situația pe care am pus noi accent, și acest comportament având la bază tot o manifestare de victimă. Agresiunea se învață, nu ne naștem cu ea, iar mediul online este propice pentru a deprinde astfel de comportamente. În cadrul jocurilor care promovează imagini cu un puternic mesaj instigator la violență și comportament antisocial, copilul își poate descoperi latura agresivă, unde o și antrenează. Cu ușurință, comportamentele deprinse în mediul online pot fi transpuse în interacțiunea cu persoane din lumea reală.

Utilizarea internetului de către copii ar trebui atent supravegheată de către părinți. Această concluzie ne ajută să înțelegem că importanța pe care o are implicarea părinților în activitățile copilului este una substanțială pe care ar trebui să o conștientizeze fiecare părinte. Supravegherea și restricționarea în accesarea unor jocuri sau site-uri care au ca scop promovarea valorilor antisociale și instigarea la acțiuni violente și de automutilare nu înseamnă îngrădirea drepturilor copilului sau invadarea spațiului personal, ci ghidarea lui și conștientizarea că nu toate acțiunile în care se implică îi sunt și benefice dezvoltării.

Conform precizărilor făcute de specialiștii participanți la studiul nostru, copiii care pot să cadă pradă capcanelor din mediul online pot să provină și din familii normale, organizate, integrate în câmpul muncii dar care nu petrec timp cu copilul și nici nu au disponibilitate să îl asculte sau să îl sfătuiască cu privire la anumite aspecte ce țin de siguranța petrecerii timpului cu prietenii virtuali și nu numai. Problema care se întâlnește atât la familiile organizate, cât și la cele dezorganizate, este gestionarea deficitară a relației părinte-copil.

Astfel, observăm că mediul de proveniență este unul din principalii factori care influențează dezvoltarea comportamentului infracțional în mediul online, de aceea a fost foarte important să îl analizăm sub toate aspectele sale. Pornind de la numărul de membri din care este compusă o familie, la autoritatea pe care părinții o manifestă în activitățile pe care copiii le au în mediul online și până la grupul de prieteni cu care minorii își petrec majoritatea timpului liber.

După prezentarea acestor aspecte, trebuie să menționăm și câteva concluzii identificate în aria conștientizării consecințelor pe care le are implicarea minorilor în acțiuni cu caracter infracțional determinate de mediul online.

Așadar, concluzionăm prin a menționa un prim aspect ce ține de atitudinea pe care copiii au avut-o după ce au săvârșit fapta. Rezultatele înregistrate ne-au arătat că majoritatea minorilor au plecat acasă de la locul faptei, unii manifestând sentimente de teamă, de regret, alții de indiferență și nepăsare. Atitudinea diferă de la unul la altul. Avem copii care manifestă regret față de faptele comise, dar și copii care se consideră nevinovați. Din perspectiva unor repondenți, faptele pe care le-au comis nu sunt grave și nu meritau să fie internați în centrele educative sau de detenție.

După comiterea faptei și intrarea în atenția autorităților, începe adevăratul proces de conștientizare a consecințelor faptelor comise. Pentru unii, s-a dovedit a fi greu de dus confruntându-se cu depresia, pentru alții a reprezentat un salt spre o maturizare timpurie, iar pentru alții doar o altă etapă din viață care nu le-a adus nimic nou. Schimbările pe care le-a adus internarea într-un centru pot fi afectiv-emoționale, psihologice și chiar fizice.

Analizând aceste aspecte conchidem asupra faptului că procesul de conștientizare prin care trece un minor care a săvârșit o faptă penală și a ajuns în atenția autorităților este unul dur, cu un impact puternic din punct de vedere emoțional, psihologic și fizic. Acești minori necesită ajutor pentru reușita reintegrării în societate atât din partea specialiștilor, cât și din partea familiei.

Concluzia finală a aceste lucrări se îndreaptă cu tărie spre faptul că fiecare copil care utilizează internetul poate fi un potențial agresor. Acțiunile copiilor din mediul online care nu sunt atent supravegheate de părinți pot avea grave repercusiuni în plan emoțional, psihologic și fizic. Contactul cu persoanele necunoscute utilizatoare de internet, sau activarea în jocuri cu un grad ridicat de violență sau care instigă la automutilare, precum și furnizarea de date personale într-un mediu atât de nesigur, sunt doar câteva din aspectele de care fiecare cititor al acestei lucrări ar trebui să țină seamă, fie el copil sau adult.

Limitele cercetării

Studiul de față, care prin realizarea lui am urmărit să evaluăm impactul pe care îl are utilizarea internetului asupra copiilor și cum le este influențat comportamentul de apariția noilor forme de manifestare ale criminalității în mediul online, a avut o serie de limite.

În primul rând, grupul țintă al cercetării fiind reprezentat de minori, care pentru a intra în contact cu ei a fost nevoie de consimțământul părinților, a îngreunat destul de mult desfășurarea cursivă a întregului proces de culegere a datelor. De asemenea, deși instituțiile în cadrul cărora s-a desfășurat studiul au identificat minori care aveau caracteristicile grupului țintă, nu am reușit să îi interviuăm din cauza refuzului părinților.

În al doilea rând, subiectul cercetat de noi a fost unul care a implicat multe rețineri din partea minorilor implicați. Categoria de subiecți care a jucat jocul Balena Albastră a prezentat cele mai multe rețineri de teamă să nu fie cercetați de autorități. Deși unii dintre ei prezentau pe corp însemnele acestui joc, au refuzat asocierea cu ceea ce s-a întâmplat atunci, invocând alte motive pentru existența acelor semne de pe corpul lor.

O altă limită a fost reprezentată de lipsa statisticilor pentru subiectul cercetat. Deși la nivel național există date care să furnizeze informații cu privire la categoriile de infracțiuni comise de minori, nu am regăsit informații care să conducă la asocierea comiterii lor cu mediul online, minorii participanți fiind identificați doar cu ajutorul specialiștilor din instituțiile în care s-a desfășurat cercetarea, dar și cu ajutorul articolelor din presă.

În instituțiile care aplică sancțiuni privative de libertate accesul cu dispozitive care să permită înregistrarea a fost interzis ceea ce a condus la transcrierea directă a datelor obținute în timpul interviuării. Din dorința de a păstra contactul direct permanent cu subiectul interviuat, lipsa dispozitivelor de înregistrare a dus la pierderea unor informații prețioase pentru studiul de față.

O altă limită a studiului de față a fost imposibilitatea de a lua legătura cu părinții minorilor asupra cărora s-a instituit o măsură de protecție privativă de libertate, minorii refuzând să ne ajute cu numărul de telefon al familiei fie din cauză că nu mai păstrează legătura, fie de teamă să nu re trăiască cele întâmplate la intrarea sub măsura de protecție.

Cercetarea fiind realizată pe un număr relativ mic de subiecți, datele culese nu pot fi generalizate.

Direcții viitoare de cercetare – SOLUȚII ȘI STRATEGII

Lucrarea de față a încercat să surprindă câteva aspecte importante cu care se confruntă copiii și adolescenții din zilele noastre. Fenomenul infracțiunilor comise în mediul online care a luat amploare în ultimii ani ne-a atras atenția și dorința de a studia și de a încerca să găsim soluții care să vină în ajutorul celor implicați.

În cadrul studiului nostru am analizat atât infracțiunile care se pot comite de către minori în mediul online, cât și jocurile și platformele sociale care atrag din ce în ce mai mulți copii și de pe urma cărora comportamentul acestora suferă grave modificări transformându-i din copii cu un comportament normal, în copii cu un comportament deviant.

Studiind îndeaproape întregul fenomen al implicațiilor internetului în viața copiilor și comportamentul deviant/delincvent al acestora am identificat o serie de lipsuri pe care, prin propunerile noastre am dori să le aducem în atenția autorităților.

În primul rând, să se construiască *campanii de informare și prevenire a părinților* cu privire la riscurile la care sunt supuși copiii petrecând foarte mult timp în mediul online. Deși unii părinți nu consideră internetul un mediu periculos pentru copii, dacă ar fi informați corect, statisticile cu victimele copii din mediul online ar putea să arate cifre mult mai mici.

De asemenea, de mare ajutor ar fi *campaniile educativ-preventive pentru copiii care utilizează internetul*. Aceștia ar trebui să fie educați cum să prevină implicarea într-o situație conflictuală care ar putea să degenereze și în mediul offline, cum să evite interacțiunea cu persoanele necunoscute de pe urma cărora pot avea grave repercusiuni în plan emoțional și fizic, cum să evite jocurile de tipul Balena Albastră care au ca misiune finală sinuciderea jucătorului, precum și evitarea altor jocuri care au mesaje puternice instigatoare la violență și acte antisociale.

Aceste două tipuri de campanii ar trebui să fie realizate atât la școală la orele de dirigenție cu elevii și la ședințele cu părinții, precum și de către mass-media prin:

- Distribuirea de pliante care să conțină informații concise despre fenomenul infracțional și riscurile la care sunt supuși copiii prin utilizarea internetului în mod excesiv;
- Difuzarea de filme de scurt metraj în care mesajul să fie de impact pentru elevi și părinți;
- Mesaje scurte de informare în mass-media.

O altă strategie propusă de noi constă într-o *cooperare mult mai eficientă între părinți și școală*. Acestea fiind mediile unde copiii se formează și petrec cel mai mult timp. Fiecare schimbare de comportament identificată fie de părinți, fie de profesori, ar trebui semnalată și identificate cauzele pentru a se interveni punctual.

Din datele analizate până în prezent, am constatat că nu există o *strategie integrată de combatere a noilor forme de manifestare a criminalității în mediul online*. Deși nu toate acțiunile care aduc prejudicii copiilor, studiate de noi, sunt considerate a fi infracțiuni, atingerile pe care acestea le aduc integrității emoționale, psihologice și fizice ale copiilor sunt mult mai mari decât unele fapte prevăzute de legislația în vigoare.

De asemenea, considerăm necesară *elaborarea unei legislații specifice pentru protecția minorilor în mediul online*. Acest aspect a fost transferat în totalitate către familie, instituțiile neavând niciun aport în prevenirea și combaterea fenomenului infracțional care a luat amploare în mediul online.

Un aspect la fel de important ca și cele menționate mai sus îl reprezintă *realizarea de studii* din care să reiasă factorii care determină implicarea minorilor în acțiuni infracționale în mediul online și să se intervină punctual. Dacă nu se intervine de la o vârstă mică, adolescenții de astăzi vor fi adulții de mâine care vor crea societății mult mai multe prejudicii.

Aducând în discuție vârsta mică a copiilor care iau contact cu mediul online, propunem dezvoltarea serviciilor de consiliere pentru aceștia în vederea reducerii efectelor negative asupra dezvoltării lor emoționale și psihologice. Aceste servicii ar trebui dezvoltate atât în școli prin agajarea în fiecare unitate școlară a unui consilier, precum și în toate instituțiile care oferă asistență și protecție acestui tip de beneficiari – copii.

Încheiem această secțiune aducând în atenție ceea ce autorul Dima preciza, și anume: prevenirea infracțiunilor săvârșite de minori nu trebuie să se facă prin moduri asupritoare, grele, ci prin metode care să folosească minorului, în sensul de a-l face să-și dea seama de greșelile pe care le-a făcut (Dima, 2001:136).

Bibliografie generală

Articole

- Agnew, R., Matthews, S.K., Bucher, J., Welcher, A.N. și Keyes, C. (2008), *Socioeconomic Status, Economic Problems and Delinquency* în *Youth & Society*, vol. 40, nr. 2, pp. 159-181.
- Almond, L., McManus, M.A. și Chatterton, H. (2017), *Internet Facilitated Rape: A Multivariate Model of Offense Behavior*, *Journal of Interpersonal Violence*.
- Aluwihare-Samaranayake, D. (2012), *Ethics in qualitative research: a view of the participants' and researchers' world from a critical standpoint*, International Institute for Qualitative Methodology.
- Amichai-Hamburger, Y., Kingsbury, M. și Schneider, B. (2012), *Friendship: An old concept with a new meaning?* în *Computers in Human Behavior*, vol. 29, pp. 33-39.
- Anderson, C.A. (2004), *An update on the effects of violent video games*. *Journal of adolescence*, 27, 113-122.
- Ang, R., Huan, V., Florell, D. (2014), *Understanding the relationship between proactive and reactive aggression, and cyberbullying across United States and Singapore Adolescent Samples*, *Journal of Interpersonal Violence*, vol. 29(2): 237-254.
- Balahur, D. (2008), *Pedeapsă și control social în modernitatea târzie. Pluralismul socio-juridic și justiția alternativă* în Schiacu, V. și Canton, R. (coordonatori), *Manual de probațiune*, București, Editura Euro Standard, p 49-68.
- Balahur, D. (2010), *Romanian juvenile justice system between welfare values and neo-liberal inflexions* în Bailleau, F. și Cartyvels, Y. (Eds), *The criminalization of youth. Juvenile Justice in Europe, Turkey and Canada*, VUBPRESS, Brussels, ISBN: 9789054876014, p 187-211.
- Beauchamp, T.L., & Childress, J.F. (1989), *Principles of biomedical ethics*, New York, Oxford University Press.
- Brayda, W. și Boyce, T. (2014), *So you really want to interview me?: Navigating Sensitive Qualitative Research*, *International Journal of Qualitative Methods*, 13.
- Byrne, S., Katz, S.J., Lee, T., Linz, D. și McIlrath, M. (2013), *Peers, predators and porn: predicting parental underestimation of children's risky online experiences*, în *Journal of Computer Mediated Communication*, vol. 19, pp. 215-231.

- Card, N. A., Stucky, B. D., Sawalani, G. M., & Little, T. D. (2008). *Direct and indirect aggression during childhood and adolescence: A meta-analytic review of gender differences*, *Child Development* 79(5):1185-229.
- Chan, M. (2015), *Mobile Phones and the Good Life: Examining the Relationships Among Mobile Use, Social Capital and Subjective Well-being*, *New Media and Society*, 17:98-113.
- Chen, P., Voisin, D. și Jacobson, K. (2013), *Community violence exposure and adolescent delinquency: examining a spectrum of promotive factors* în *Youth&Society* 2016, vol. 48(I), pp. 33-57.
- Chiran, G. și Ghiran, C. (2012), *Criminalitatea informatică fără granițe* în Rodica Stănoiu et al., *Marea criminalitate în contextul globalizării*, București, Editura Universul Juridic.
- Chisholm, J. F. (2006). *Cyberspace violence against girls and adolescent females*. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1087, 74-89.
- Donnelly, R. (2003), *Using Problem-based Learning to Explore Qualitative Research*, *European Educational Research Journal*, Volume 2, Number 2.
- Dooley, J.J., Pyzalski, J., și Cross, D. (2009), *Cyberbullying versus face-to-face bullying: A theoretical and conceptual review*. *Journal of Psychology*, 217(4), 182-188.
- Festl, R. și Gniewosz, G. (2018), *Role of mothers' and fathers' Internet parenting for family climate*, în *Journal of Social and Personal Relationships* XX(X), pp. 1-21.
- Gabb, J. (2009), *Researching family relationship: a qualitative mixed methods approach*, *Methodological Innovations Online* 4 (2).
- Grant, B. și Lutz, C. (2018), *Benefits and harms from Internet use: a differentiated analysis of Great Britain*, *New Media & Society*, vol. 20(2): 618-640.
- Gordon, D. A. (2002), *Intervening with Families of Troubled Youth: Functional Family Therapy and Parenting Wisely*, în J. McGuire (ed.), *Offender Rehabilitation and Treatment: Effective Programmes and Policies to Reduce Reoffending*, Chichester: John Wiley and Sons.
- Higginbottom, G.M. & Serrant-Green, L. (2005), *Developing culturally sensitive skills in health and social care, with a focus on conducting research with African Caribbean communities in England*, *The qualitative report*, 10(4), 662-686.
- Janssen, H., Eichelsheim, V., Dekovic, M. și Bruinsma, G. (2015), *How is parenting related to adolescent delinquency? A between – and within – person analysis of the mediating role of self-control, delinquent attitudes, peer delinquency, and time spent in*

- criminogenic settings*, în *European Journal of Criminology* 2016, vol. 13(2), pp. 169-194.
- Jurriens, E. (2016), *Intimate Video? Creative Bodies in the Age of the Selfie*, Continuum, 30: 1-19.
- Kazerooni, F., Taylor, S.H. și Bazarova, N. (2018), *Cyberbullying bystander intervention: The number of offenders and retweeting predict likelihood of helping a cyberbullying victim*. *Journal of Computer-Mediated Communication* 23, 146-162.
- Kemp, R., Scholte, R., Overreek, G. și Engels R. (2006), *Early adolescent delinquency. The role of parents and best friends*, în *Criminal Justice and Behavior*, vol. 33, nr. 4, pp. 488-510.
- Klinke, A. și Renn, O. (2001), *Precautionary principle and discursive strategies: classifying and managing risks*, *Journal of Risk Research*, 4:2, 159-173.
- Koskela, H. (2003), *Cam Era: The Contemporary Urban Panopticon*, *Surveillance and Society*, 1: 292-313.
- Law, D. M., Shapka, J. D., Domene, J. F., & Gagne, M. H. (2012). *Are cyberbullies really bullies? An investigation of reactive and proactive online aggression*. *Computers in Human Behavior*, 28, 664-672.
- Livingstone, S., Haddon, L., Gorzig, A. și Olafsson, K. (2011), *Risks and safety on the internet: the perspective of European children. Full findings*, LSE, London, EU Kids Online.
- McQuade, S.C. și Castellano, T. (2004), *Computer Aided Crime and Misbehavior among a Student Population: An Empirical Examination of Patterns, Correlates and Possible Causes*, Paper presented at the Annual Conference of the American Society of Criminology, Nashville, TN, November 17.
- Megens, K. și Weerman, F. (2012), *The social transmission of delinquency: effects of peer attitudes and behavior revisited*, în *Journal of Research in Crime and Delinquency*, vol. 49(3), pp. 420-443.
- Modic, D., Andreson, R. (2015), *It's all over but the crying: the emotional and financial impact of internet fraud*. *IEEE Security Privacy*, 13:99-103.
- Nairn A., Clarke B. (2012), „*Researching children: are we getting it right? A discussion of ethics*”, in *International Journal of Market Research*, vol. 54, no. 2.
- Newcomb, A. F., & Bagwell, C. L. (1995). *Children's friendship relations: A metaanalytic review*, *Psychological Bulletin*, Vol 117(2), 306-347.

- Norden, S. (2013), *How the Internet has changed the face of crime*, în ProQuest LLC, 2014.
- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4, 148-169.
- Pepler, D., Jiang, D., Craig, W., & Connolly, J. (2008). Developmental trajectories of bullying and associated factors. *Child Development*, 79, 325-338.
- Powell, A. (2010), *Configuring Consent: Emerging Technologies, Unauthorized Sexual Images and Sexual Assault*, *Australian and New Zealand Journal of Criminology* 43: 76-90.
- Powell, A. (2015), *Seeking Rape Justice: Formal and Informal Responses to Sexual Violence Through Technosocial Counter-Publics*, *Theoretical Criminology*, 19: 571-88.
- Qu, Q., S., Dumay, J. (2011), „The qualitative research interview”, in *Qualitative Research in Accounting & Management*, 8 (3), pp. 283-264.
- Rebellon, C., Manasse, M., Van Gundy, K. și Cohn, E. (2014), *Rationalizing Delinquency: a longitudinal test of the reciprocal relationship between delinquent attitudes and behavior*, în *Social Psychology Quarterly* 2014, vol. 77(4), pp. 361-386.
- Riek, M. și Bohme, R. (2018), *The costs of consumer-facing cybercrime: an empirical exploration of measurement issues and estimates*. *Journal of Cybersecurity*, 1-16.
- Sandelowski M, Voils C & Knaf G. (2009), *On quantitizing*, *Journal of Mixed Methods Research* 3(3): 208-222.
- Sandelowski M. (2014), *Unmixing mixed-methods research*, *Research in nursing&health* 37: 3-8.
- Shamoo, A.E. & Resnik, D.B. (2009), *Responsible conduct of research* (2 nd ed.) New York: Oxford University Press.
- Sorbring, E. (2012), *Parents'Concerns About Their Teenage Children's Internet Use*, în *Journal of Family Issues* 2014, vol 35(I), pp. 75-96.
- Steinberg, S. (2017), *Sharenting: children's privacy in the age of social media*, *Emory Law Journal*, vol.66:839-884.
- Suler, J.R. (1999), *To get what you need: Healthy and pathological Internet use. Cyber-Psychology and Behavior*.
- Sveinung, S. și Ugelvik, T. (2016), *Why do Offenders tape their crimes? Crime and Punishment in the age of the selfie*, *British Journal Criminology*, 57: 1023-1040.

- Symons, K., Ponnet, K., Emmery, K., Ealrave, M. și Heirman, W. (2016), *Parental knowledge of adolescents'online content and contact risks*, în *Journal Youth Adolescence*, vol. 46, pp. 401-416.
- Toader, C., *Programele pe calculator și garanția contra evicțiunii*, *Revista Dreptul*, nr. 10/1996.
- Tonry, M. (2009), *Crime and Public Policy* în Michael Tonry (editor), *The Oxford Handbook of Crime and Public Policy*, Oxford, New York, Auckland etc, Oxford University Press.
- Tuukkanen, T. și Wilska, T. (2014), *Online environments in children's everyday lives: children's, parents'and teachers'points of view*, în *Young Consumers 2015*, vol. 16(1), pp. 3-16.
- Workman, M. (2010). *A behaviourist perspective on corporate harassment online: Validation of a theoretical model of psychological motives*. *Computer and Security*, 29, 831-839.
- Yar, M. (2006), *Cybercrime and society*, Sage Publications, London.
- Yar, M.(2012), *Crime, media and the will-torepresentation: Reconsidering relationships in the new media age* în *Crime Media Culture* 8(3):245-260.
- Ybarra, M. L., Diener-West, M., & Leaf, P. J. (2007), *Examining the overlap in internet harassment and school bullying: Implications for school intervention*, *Journal of Adolescent*, 41(6 Suppl 1):S42-50.
- Young, R., Tully, M. și Ramirez, M. (2016), *School Administrator Perceptions of Cyberbullying Facilitators and Barriers to Preventive Action: A Qualitative Study*, în *Health, Education & Behavior* 2017, vol. 44(3), pp. 476-484.

Cărți

- Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, DEX – Dicționarul explicativ al limbii române, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Univers Enciclopedic Gold, 2016.
- Anderson, L. (2017), *Deviance: social constructions and blurred boundaries*, Oakland, University of California Press.
- Bachman R. și Schutt, R.K. (2012), *Fundamentals of Research in Criminology and Criminal Justice*, Second Edition, Los Angeles, SAGE Publications.
- Balahur, D. (2008), *Sociology of Law: Studies and Research*, Iași, Editura Institutul European.
- Bandura, A. (1977), *Social Learning Theory*, Englewoog Cliffs, New Jersey, Prentice-Hall.
- Barkan, S.E. (2009), *Criminology. A sociological understanding*, Fourth edition, New Jersey, Pearson Education.
- Bartol, C., Bartol, A. (2008), *Criminal behavior. A psychosocial approach*, Eighth Edition, New Jersey, Pearson Education.
- Bottoms, A., Rex, S. și Robinson, G. (2004), *Alternatives to prison. Options for an insecure society*, USA și Canada, Willan Publishing.
- Brown, S.E. , Esbensen, F-A și Geis, G. (2004), *Criminology: Explaining crime and its context*, 5th edition, Cincinnati, OH Anderson Publishing.
- Buzducea, D. (2005), *Aspecte contemporane în asistența socială*, Iași, Editura Polirom.
- Carrabine, E., Iganski, P., Lee, M., Plummer, K. și South, N. (2004), *Criminology. A sociological introduction*, London, Routledge.
- Chelcea, S. (2004), *Inițiere în cercetarea sociologică*, București, Editura Comunicare.ro.
- Coghlan, D și Brydon-Miller, M. (2014), *The Sage Encyclopedia of Action Research*, United Kingdom, Sage;
- Cooper, A., Hetherington, R. și Katz, I. (2003), *The risk factor: making the child protection system work for children*, London, DEMOS.
- Denzin, N.K. &Giardina, M.D. (2007), *Decolonizing and politics of Knowledge: Ethical futures in qualitative research*, Walnut Creek, California: Left Coast Press.
- Dima, T. (2001), *Drept penal*, partea generală, vol. I, București, Editura Lumina Lex.
- Durnescu, I. (2009), *Asistența socială în penitenciar*, Iași, Editura Polirom.
- Empey, T.L. (1982), *American Delinquency. It's Meaning and Construction*, The Dorsey Press, Chicago, Illinois.

- Flynn, N. (2010), *Criminal Behaviour in Context. Space, place and desistance from crime*, New York, William Publishing.
- Foster, J. (1990), *Villains: Crime and Community in the Inner City*, London, Routledge.
- Friere, P. (1993), *Pedagogy of the oppressed*, New York, NY: Continuum.
- Garland, D. (2001), *The culture of control. Crime and social order in contemporary society*, New York, Oxford University Press.
- Gentile, D. A. și Anderson, C. A. (2003), *Violent video games: the newest media violence hazard. In D. A. Gentile (ed.), Media violence and children*. Westport, CT, Ablex.
- Higgins, G.E. (2010), *Cybercrime: An Introduction to an Emmerging Phenomenon*, McGraw-Hill.
- Madge, N. și Barker, J. (2007), *Risk and chilhood*, London, RSA.
- Majid, Y. (2006), *Cybercrime and society*, London, Sage Publications.
- Marsh, I., Melville, G., Morgan, K., Norris G. și Walkington, Z. (2006), *Theories of crime*, New York, Routledge.
- McQuade, S.C. (2006), *Understanding and Managing Cybercrime*, Boston, Pearson Education.
- Miftode, V. (1995), *Metodologia sociologică*, Galați, Editura Porto-Franco.
- Mihăilescu, I. (2003), *Sociologie generală: concepte fundamentale și studii de caz*, Iași, Editura Polirom.
- Moise, A.C. (2015), *Dimensiunea criminologică a criminalității din cyberspațiu*, București, Editura C.H. Beck.
- Moscovici, S. și Buschini, F. (2007), *Metodologia științelor socioumane*, traducere de Vasile Savin, Editura Polirom, București.
- Myers, D., Abell, J. și Sani, F. (2014), *Social Psychology*, Second edition, United Kingdom, McGraw-Hill Education.
- Newburn, T. (2007), *Criminology*, Willan Publishing, United Kingdom.
- Nistor, G. (2021), *Asistență socială și intervenție educațională. Valori, strategii, aplicații*, București, Editura Pro Universitaria.
- Peretz, H. (2002), *Metodele în sociologie: observația*, traducere și prefață de Cristina Gavriluță, Iași, Institutul European.
- Rainie, L. și Wellman, B. (2012), *Networked: The New Social Operating System*, The MIT Press.
- Stake, R. (1995), *The Art of Case Study Research*, Thousand Oaks, CA:Sage.

- Stretton, H. (1976), *Capitalism, Socialism and the Environment*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Thomas, D. și Loader B. (2000), *Cybercrime: Law Enforcement, Security and Surveillance in the Information Age*, London, Routledge.
- Thomas, G. (2011), *How to do Your Case Study. Guide for Students and Researchers*, Thousand Oaks, CA: Sage.
- Tonry, M. (2009), *The Oxford Handbook of Crime and Public Policy*, Oxford University Press.
- Vasiu, I. (1998), *Criminalitatea și informatica*, București, Editura Nemira.
- Vasiu, I. și Vasiu L. (2011), *Criminalitatea în cyberspațiu*, București, Editura Universul Juridic.
- Watts, R., Bessant, J. și Hil, R. (2008), *International Criminology. A critical Introduction*, London and New York, Routledge Taylor and Francis Group.
- Williams, K.S. (2004), *Textbook on Criminology*, Fifth edition, New York, Oxford University Press.
- Yin, R., (2009), *Case Study Research. Design and Methods*, Fourth Edition, Thousand Oaks, CA:Sage.

Legislație

- Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing), 29 nov. 1985.
- Convenția cu privire la drepturile copilului adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989, republicată în Monitorul Oficial nr. 314 din 13 iunie 2001.
- Hotărârea nr. 1439 din 2 septembrie 2004 privind serviciile specializate destinate copilului care a săvârșit o faptă penală și nu răspunde penal.
- Legea 272/2004, actualizată 2016, privind protecția și promovarea drepturilor copilului.
- Noul Cod Penal actualizat 2014.